

Література

1. Вашуленко М.С. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання // Початкова школа. – 2001. – № 1. – С. 11-14.
2. Олійник Г.А. Виразне читання. Основи теорії: Посібник для вчителів. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 224с.
3. Притулик Н.В. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь російськомовних першокласників у процесі вивчення української мови: Автореферат дис. канд. пед. наук: 13.00.02: Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2004. – 21с.
4. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-2 класи. К.: "Початкова школа". – 2001. – 296с.
5. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. – К.: Генеза, 1999. – 368 с.

Анотація

У статті розглядається проблема підготовки майбутніх учителів початкових класів до розвитку виразного мовлення першокласників. На підставі аналізу рівня складових технік мовлення учнів автором запропоновано деякі аспекти теоретичної і практичної підготовки студентів до розвитку техніки мовлення шляхом застосування системи вправ щодо опанування її компонентів (дихання, голосу, дикції, орфоєпії) під час навчання грамоти.

Аннотация

В статье рассмотрена проблема подготовки будущих учителей начальных классов к развитию выразительной речи первоклассников. Автором предложены некоторые пути теоретической и практической подготовки студентов к работе над формированием техники речи учащихся на основе использования системы упражнений по овладению компонентами техники речи (дыханием, голосом, дикцией, орфоэпией) в процессе обучения грамоте.

Подано до редакції 5.11.07

©2007

Попович О.П.

ПЕДАГОГІЧНІ ЗДІБНОСТІ СПОРТИВНОГО ТРЕНЕРА З ГАНДБОЛУ ДЮСШ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Центральною фігурою виховного процесу в спортивній групі є тренер. Які ж здібності повинен формувати в собі спортивний наставник з тим, щоб забезпечити максимальну віддачу і у виховному, і в спортивному відношенні ?

Основою підготовки повинні бути глибокі знання теорії і методики фізичного виховання, педагогіки, анатомії, фізіології, біохімії. Знання по цим дисциплінам необхідно постійно накопичувати і систематизувати, вчитися трансформувати їх загальні закономірності в практику спортивного тренування. Звичайно ж, потрібне глибоке знання своєї спортивної спеціалізації – гандболу – як предмета і як виду спорту. Тренер повинен бути патріотом своєї країни, володіти активною життєвою позицією, сполучати в собі слово і діло, переконання і вчинки.

Видатним тренерам притаманний творчий пошук нових шляхів, засобів, методів, велика працьовитість. Вони постійно стежать за новинками літератури в різних областях знань, намагаються впровадити в процес тренування все нове, передове. Не обмежуючись цим, такі фахівці постійно експериментують.

Успіхи в роботі тренера багато в чому визначаються тим, наскільки великий його авторитет серед вихованців. Авторитет здобувається в процесі повсякденної діяльності і залежить від багатьох чинників. Чесність і справедливість у відносинах із гравцями, відсутність говорити "позаочі". Високий рівень професійних знань, доброзичливість, скромність і простота, здатність відноситися однаково до всіх. Що виключає панібратство, педагогічний такт, оптимізм і ентузіазм. Ось далеко не повний перелік якостей, на основі яких формується авторитет тренера.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Педагогічна діяльність спортивного тренера дитячих та юнацьких спортивних шкіл (ДЮСШ) має складну структуру і значно відрізняється від інших професій.

Спортивний тренер – це, перш за все, педагог, який не тільки займається навчанням техніки рухів і розвитком фізичних якостей в області виховання, але й формує особистість майбутнього громадянина, а основу цієї діяльності і складають педагогічні здібності [1, с.29].

Вивченню педагогічних здібностей тренера дитячого та юнацького спорту присвячені дослідження Л.Волкова [1], А.Деркача, А.Ісаєва [3], А.Корха [5], М.Станкіна [6], А.Тер-Ованесяна [7], Б.Шияна [8] та ін.

Одним із перших М.І.Станкін (1983) розповідає про педагогічні здібності тренера, вчителя фізичної культури, необхідних для ефективного виховання і перевиховання підлітків. "Кваліфікований тренер повинен мати ще й педагогічні здібності, які необхідні для досягнення високих результатів і навчання підлітків". За

К.К.Платовим та Г.Г.Голубевим (1977) “здібності – це сукупність таких властивостей особистості, які визначають успішність навчання будь-якої діяльності і вдосконалення в ній”[с.91].

“Педагогічні здібності – це комплекс, синтез багатьох здібностей, які забезпечують високу якість роботи тренера, викладача фізичного виховання” [6, с.9].

М.Станкін (1983) називає 11 груп таких здібностей у такому порядку: дидактичні, експресивні, науково-педагогічні, комунікативні, особистісні, організаторські, здібності до розподілу уваги, мажорні, конструктивні, психомоторні, гностичні.

Л.В.Волков (2002) називає 9 груп здібностей у такій послідовності: перцептивні, проектувальні і конструктивні, організаторські, дидактичні, експресивні, комунікативні, академічні і спеціальні.

Порівняно із М.Станкіним, Л.Волков *здібності до розподілу уваги* називає *перцептивними* здібностями. Також він вводить поняття “*проектувальні*” і “*спеціальні*” здібності.

Услід за Л.В.Волковим [1, с.30-35], до педагогічних здібностей спортивного тренера навчально-тренувальної групи з гандболу ДЮСШ відносимо:

Перцептивні (перцепція – віддзеркалення безпосередньо впливаючих на органи відчуттів предметів і явищ реального світу), які відображаються в педагогічній спостережливості, перш за все, в умінні концентрувати свою увагу як на окремому гандболісті, так і на всій групі.

Педагогічне спрямування уваги дозволяє відбирати факти, необхідні в роботі з гандболістами-старшокласниками, за кожним вчинком і дією яких бачимо педагогічну ситуацію, яка вимагає ретельного аналізу.

Проектувальні і конструктивні – в значній мірі залежать від професійних знань тренера в області теорії спорту, а також відомостей про об’єкт, тобто юного гандболіста, на якого буде спрямована педагогічна дія.

Таким чином, такі здібності тренера вимагають комплексу знань, що дозволяють проектувати діяльність групи і окремого гандболіста, тобто планувати навчально-тренувальні заняття на основі вирішення оздоровчих, освітніх і виховних завдань, а також планувати річний і багаторічний олімпійський цикл підготовки юного спортсмена.

Організаторські – виявляються у вмінні організовувати навчально-тренувальні заняття, а також діяльність юного спортсмена поза спортивними заняттями – вдома, в школі і т. д. Сюди відноситься організація набору і відбору дітей і підлітків для занять спортом.

Дидактичні – виявляються в методах передачі знань юним спортсменам, проведення занять творчо, з урахуванням вікових особливостей юних спортсменів.

У М.Станкіна підкреслено, що це одна із головних здібностей, якою повинен володіти тренер, – це вміння навчати [6, с.9].

Експресивні (експресія – вираз – виразність, сила виразу відчуттів, поглядів та ін.) – проявляються в найбільш ефективному, з педагогічної точки зору, виразу думок, знань, відчуттів за допомогою мовлення, міміки, пантоміміки.

Комунікативні – допомагають спортивному тренеру встановлювати з вихованцями гармонійні взаємовідносини. Комунікативність виявляється в педагогічному такті, вмінні запобігати конфліктам і попереджати їх. Важливе значення має емпатія, тобто здібність емоційно відгукуватися на переживання інших людей.

Академічні і спеціальні – вони є основою будь-якої професійної діяльності. *Академічні* – засвідчують про загальну ерудицію тренера, а *спеціальні* – визначають його професійні успіхи у побудові системи та організації спортивної підготовки дітей та юнаків.

Крім того, не можемо не врахувати окремі педагогічні здібності, визначені М.Станкіним [6, с.9-44], які не називає у своєму дослідженні Л.Волков:

Науково-педагогічні здібності – постійно прагнути до творчості, систематично вивчати спеціальну літературу і досвід колег, творчо відноситися до роботи, проводити дослідження й експерименти.

Мажорні, або оптимізм і гумор. “Ці здібності, – зазначає М.Станкін, – у поєднанні з готовністю до корисної дії і доброзичливості не менш важливі, чим професіоналізм і педагогічна майстерність учителя”.

Психомоторні – педагог, який володіє ними, поєднує рух з думкою і вчить цьому дітей. Викладач повинен аналізувати техніку виконання тієї чи іншої вправи з урахуванням вікових і індивідуальних особливостей підлітків, уміти показати найтонші нюанси руху.

Психомоторні здібності дозволяють не лише навчати юних спортсменів, але й ефективно формувати в них рухливі якості. Також це і розвиток спритності, координації, швидкості, гнучкості, сили, витривалості.

Таким чином, тренер, володіючи психомоторними здібностями, швидко знаходить причини відставання кожного окремого спортсмена, всього колективу і вносить певні корективи у процес навчання. Він повинен підібрати індивідуальну техніку для підлітка у залежності від довжини його кінцівок, висоти центру ваги тіла, швидкості реакції т. ін.

Гностичні – це вміння швидко і чітко розпізнавати предмети, явища, вміння аналізувати і в той же час успішно оперувати відображеними образами.

До структури гностичних здібностей входять:

- 1) аналіз своєї власної педагогічної діяльності;
- 2) висока вимогливість і критичне ставлення до роботи;
- 3) вміння розібратися в тому, що відбувається в колективі; виявити і ліквідувати внутрішньогрупові конфлікти, згуртувати підлітків, налаштувати їх на серйозне відношення до навчання і активна участь у суспільному житті;
- 4) аналіз поведінки і підготовленості кожного підлітка.

Особистісні здібності – включають педагогічний такт, дотримання педагогічної доцільності у застосуванні навчально-виховних впливів. Крім того, він наголошує, що це теж одна із головних складових педагогічної майстерності вчителя. Л.Волков ці здібності відносить до *комунікативних*.

Виклад основного матеріалу дослідження... У цьому випадку він повинен усвідомлювати це і працювати над удосконаленням своєї педагогічної майстерності. А.С.Макаренко у своєму творі “Некоторые выводы из моего педагогического опыта” (1960) підкреслює, що “майстерність – це те, чого можна добитися. І як може бути відомий майстер-токарь, прекрасний майстер-лікар, так повинен і може бути прекрасним майстром педагог”.

Спортивний тренер як справжній педагог-майстер, який володіє всіма вищезгаданими педагогічними здібностями, може позитивно впливати на гандболістів-старшокласників, проводячи виховну роботу в ДЮСШ і під час навчально-тренувальних занять, і додатково на тренувальних зборах, і в спортивно-оздоровчих таборах, де використовується вільний час.

Протягом багаторічної спортивної підготовки тренер формує у своїх вихованців перш за все патріотизм, моральні якості (чесність, доброзичливість, дисциплінованість, терпимість, колективізм) у поєднанні з вольовими (настирність, сміливість, завзятість, терплячість), естетичні відчуття прекрасного, акуратність, працьовитість, використовуючи при цьому виховні засоби:

- особистий приклад і педагогічну майстерність тренера;
- висока організація навчально-тренувального процесу;
- атмосфера працьовитості, взаємодопомоги, творчості;
- дружній колектив;
- система морального стимулювання;
- наставництво досвідчених спортсменів [2, с.64].

Плануючи виховну роботу з юними гандболістами, бажано враховувати все, що проводиться в цьому плані в ДЮСШ, а також реакцію на неї з боку кожного, хто займається в групі. Природно, що дати рецепти виховних дій для всіх життєвих ситуацій неможливо. Затрудняє проведення цієї роботи і ліміт часу тренера ДЮСШ.

Приведемо орієнтовний план-графік виховних заходів, який повинен коректуватися з урахуванням року навчання в ДЮСШ, найважливіших подіях, що відбуваються, виникають конкретних ситуаціях (табл. 1):

Таблиця 1

Орієнтовний план-графік виховної роботи

№ п/п	Заходи	Термін виконання
1.	Участь в урочистому прийомі новачків в ДЮСШ. Бесіда “Історія гандбольного руху в Україні”.	Вересень
2.	Коротка інформація про спортивні ігри з гандболу в місті (районі), області, країні, за рубежом.	Щомісяця
3.	Диспут “Без команди немає гандболу”.	Жовтень
4.	Бесіди на тему: “Твій улюблений спортсмен-гандболіст”; “Що можна і що не можна робити в грі?”	Листопад
5.	Диспут на тему: “Чи люблять спорт у твоїй родині?”	Грудень
6.	Виступ із звітом за підсумками навчання і спортивних виступів (у присутності тренера і батьків).	Січень
7.	Зустріч з учасниками Олімпійських ігор або чемпіонами з гандболу.	Лютий
8.	Культпохід до краєзнавчого музею.	Березень
9.	Бесіди: “Сам собі режисер”; “Як правильно харчуватися і спати?”	Квітень
10.	Зустріч з ветеранами Великої Вітчизняної війни, ветеранами гандбольного спорту.	Травень
11.	Туристичний похід. Діалог “Спортсмену потрібно закалювання”.	Червень

До вищезгаданого плану можна додавати і такі виховні заходи:

- проводи випускників ДЮСШ;
- перегляд змагань (відео, телебачення) та їх обговорення;
- регулярне підведення підсумків спортивної діяльності гандболістів;

- проведення тематичних свят;
- зустрічі із відомими спортсменами;
- екскурсії, культпоходи до театру і на виставки;
- трудові збори, десанти;
- оформлення стендів і газет т.ін.

У вихованні гандболістів велике значення має власний приклад тренера, його організуюча роль у самому процесі виховання, про що наголошували і А.Деркач, А. Ісаєва [3], говорячи про виховання юних спортсменів.

Погоджуємося з В.Я.Ігнат'євою, що юні гандболісти "повинні знати, як організувати заняття і як їх провести. Тому що поруч не завжди буде тренер! І гравці, і тренери – ви самі" [2, с.148]. Отже, тренер-професіонал повинен навчити гравців вмінню проводити самостійно навчально-тренувальні заняття, відчувати, що вони теж володіють певними прийомами і можуть передати свої знання іншим.

Те, що особистість тренера впливає на ефективність діяльності спортивної команди, її згуртованість і психологічний клімат, не викликає сумнівів. Однак залишається незрозумілим, як це виходить. Відомі випадки, коли ухід тренера з команди все змінює в ній. Щезла особлива психологічна атмосфера, змінювалися взаємовідносини, частіше відбувалися конфлікти, а багатьом гандболістам-старшокласникам ставало просто нецікаво тренуватися. Відомі і інші явища, коли з приходом нового спортивного тренера команда перетворювалась, хоча методи тренувань не відрізнялися помітно від попередніх.

Висновки... Усі перераховані вище педагогічні здібності спортивного тренера знаходяться у тісному взаємозв'язку. Відсутність будь-якої із них не дає певних результатів у процесі навчання, виховання та розвитку гандболістів-старшокласників.

У той же час практика доводить, що недостатньо добре ознайомлений тренер з психологічними особливостями старшокласників, не вміє правильно підійти до них або не володіє мистецтвом мовлення, хоча блискуче знає теорію фізичного виховання, матеріал навчальної програми по своєму виду спорту, серйозно готується до занять і цікаво, методично грамотно їх проводить.

У перспективі подальших розвідок у даному напрямку плануємо визначити та експериментально перевірити селекційні та прогностичні педагогічні здібності спортивного тренера гандбольної команди старшокласників.

Література

1. Волков Л.В. Теория и методика детского и юношеского спорта. – Киев: Олимпийская литература, 2002. – 292с.
2. Гандбол: Примерная программа для системы дополнительного образования детей: детско-юношеских спортивных школ, специализированных детско-юношеских школ олимпийского резерва / В.Я.Игнат'єва и др. – М.: Советский спорт, 2004. – 116 с.
3. Деркач А.А., Исаева А.А. Педагогическое мастерство тренера. – М.: Физкультура и спорт, 1981. – 376 с.
4. Игнат'єва В.Я. Гандбол. – М.: Физкультура и спорт, 2001. – 192 с.: ил. (Азбука спорта)
5. Корх А.Я. Тренер: деятельность и личность. – М.: Терра-спорт, 2000.
6. Станкин М.И. Спорт и воспитание подростка. – М.: Физкультура и спорт, 1983. – 104 с.
7. Тер-Ованесян А.А. Педагогические основы физического воспитания. – М.: Физкультура и спорт, 1978. – 206с.
8. Шиян Б.М. Теоретико-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах: Автореф. ... д-ра пед. наук. – К.: ІППО АПН України, 1997. – 50 с.

Анотація

У статті розглядається проблема визначення педагогічних здібностей спортивного тренера дитячої та юнацької спортивної школи, які необхідні для досягнення високих результатів у вихованні гандболістів-старшокласників.

Аннотация

В статье рассматривается проблема определения педагогических способностей тренера детской и юношеской спортивной школы, которые необходимы для достижения высоких результатов в воспитании гандболистов-старшекласников.

Подано до редакції 5.11.2007.

©2007

Приходченко К.І., Зят'єва І.А.

КУЛЬТУРОТВОРЧА ФУНКЦІЯ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Одним із найважливіших напрямків роботи школи є відродження культуротворчої функції школи, залучення школярів до народних надбань, національної історії, культури, традицій, звичаїв, побуту в органічному взаємозв'язку із загальнолюдською культурою. Для реалізації цієї мети до навчального плану введені предмети: рідний край (6 класи), народознавство, "Етична граматики на основі народознавства" (3 класи), права людини, факультативи: "Українознавство", "Світ дитини в українській